

Глобализација спорта: Улога Првог свјетског рата

Александар Пајкић

СРЦ Дориан

apajkic91@gmail.com

САЖЕТАК: *Оснивање међународних спортских савеза, које је почело крајем 19. вијека, условљава усаглашавање и стварање јединствених међународних правила одређеног спорта, организовање система европских и свјетских такмичења и даљи развој и ширење спорта у свијету, чиме постепено долази до глобализације спорта. Поновним успостављањем Олимпијских игара 1896. доприноси се развоју организованог спорта у многим земљама свијета. Одржавање шестих Олимпијских игара у Берлину спрорије-чио је Први свјетски рат. Иако је рат, као и у већини области, довео до стагнације у организованом спорту, поставља се питање да ли су спортски контакти, који су се догодили између народа у току рата, на одређени начин допринијели ширењу спорта и његовој даљој глобализацији након рата?*

Кључне ријечи: *спорт, глобализација, Први свјетски рат, међународни спортски контакти*

Увод

Спорт представља људску дјелатност насталу из потребе човјека за кретањем, игром, забавом, надметањем и тјелесним вјежбањем, чије је основно обиљежје такмичење. Он данас у савременом друштву прожима све области људске дјелатности и активности и тешко је повући оштру границу између тога шта спорт представља а шта не.

Настанак савременог спорта повезује се са појавом спортских дисциплина, од којих је већина настала у Великој Британији у другој половини XIX вијека доношењем одређених правила, формирањем клубова и савеза и организовањем система такмичења. Услијед тога долази до потребе за стварањем међународних организација и савеза, чиме спорт добија интернационално обиљежје¹. У Британији настају фудбал, тенис, пливање, ватерполо, веслање и хокеј на трави. У Сједињеним Америчким Државама настају кошарка, одбојка и умјетничко клизање. У Канади хокеј на леду, у Данској рукомет, у Норвешкој нордијско скијање, у Аустрији алпско скијање, у Јапану џудо². У почетку, основни циљ међународних спортских савеза био је усаглашавање и стварање јединствених међународних правила одређеног спорта, организовање система европских и свјетских такмичења и даљи развој и ширење спорта у свијету, чиме постепено долази до глобализације спорта.

Најчешћи начин ширења спорта се дешавао током колонијалних освајања (нарочито Велике Британија), гдје су се спортови уводили колонијализованим народима од стране земље колонизатора. Поновним успостављањем Олимпијских игара 1896. године долази до међународних такмичења, чиме се процес глобализације спорта наставља. Допринијеле су развоју организованог спорта у многим

¹С. Илић, *Историја физичке културе – нови век и савремено доба*. Београд: Факултет физичке културе Универзитета у Београду, 1994, стр. 126.

²А. Митрић, Дипломски рад: *Економске димензије професионалног спорта у савременом друштву*, Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду, 2013, стр. 11.

земљама свијета. Тако су се на петим Олимпијским играма 1912. године у Штокхолму такмичили спортисти са свих пет континената (посматрајући Америку као један континент). Процес је заокружен разним међународним такмичењима (свјетска првенства, континентална првенства...) на свим нивоима (клубски и репрезентативни). Развојем нових технологија дошло је и до глобализације медија. Открићем сателита, директни преноси спортских догађаја су постали могући и доступни цијелом свијету у реалном времену. Такви медији утичу на популарност одређеног спорта и спортских организација. Спортске организације шире утицај и на друге континенте, што је почело да доноси профит и увећање базе навијача, а све то доводи до тога да имамо спорт такав какав је данас.

Одржавање шестих Олимпијских игара у Берлину спријечио је Први свјетски рат. Државе које су улазиле у рат убрзо су спроводиле општу мобилизацију пунољетног становништва. Са тиме је престајало организовано бављење спортом и одражавање такмичења. Ипак, спорт налази своју улогу и за вријеме рата. Иако је рат, као и у већини области, довео до стагнације у организованом спорту, поставља се питање да ли су спортски контакти, који су се догодили између народа у току рата, на одређени начин допринијели ширењу спорта и његовој даљој глобализацији након рата?

Спортски контакти за вријеме Првог свјетског рата

Први свјетски рат или Велики рат, како се често назива, представљао је догађај без преседана у људској историји. Никада се прије 1914. године свијет није нашао у таквој ситуацији. Никада није био мобилисан толики број војника, никада у једном оружаном сукобу није учествовало толико нација и држава и никада се до тада није десило да један рат, уз мале изузетке, захвати цијели свијет и утиче на његову

даљу судбину³. Први свјетски рат је окончао један дугачак период релативног свјетског мира, у потпуности пореметивши успостављене политичке, дипломатске, привредне и друштвене релације, а смрт и разарање уздигао је до застрашујуће и готово индустријске ефикасности.

Почетак рата убрзо је довео до прекида организованог спорта и одржавања такмичења. Ипак, британска војска је, на примјер, препознала важност спорта још од 1800-тих⁴. Тако је и током Првог свјетског рата спорт имао своју улогу, те је био присутан у британској армији и армијама других држава. Препозната је важност спорта као средства за одржавање и побољшање физичке спремности војника и новајлија. Кроз спорт се развијао тимски рад, одржавала дисциплина али и морал војника⁵. Често је попуњавао слободно вријеме и био вид забаве и растерећења у тешким ратним условима.

Током Првог свјетског рата војници су на фронтима играли фудбал, такмичили се у трчању или боксу⁶. За већину њих, то је био први сусрет са организованим спортом. Помогао им је да забораве на ужасе и смрт, бар накратко. Посебно је значајна улога народа код којих је спорт до 1914. године постао неизоставни дио друштвеног живота, као што су Британци и Французи, јер су они на фронтима најчешће били ти од којих се спорт учио. Зачудо, Први свјетски рат је можда имао битну улогу у историји спорта. Војници из руралних крајева добили су прилику бавити се спортом који је до тада био резервисан само за елиту. Спорт је четири године био добродошао предах од поља смрти. Остварени контакти су имали велики значај на послеријатни развој спорта.

У предратном времену, организованим спортом се бавио

³ Д. Зец, Ф. Баљкас, М. Пауновић, *Српско- Британски спортски контакти у време Првог светског рата*. Београд: Центар за спортско наслеђе Југоисточне Европе, 2015, стр. 6.

⁴ How did Britain think football could help win WW1?, <http://www.bbc.co.uk/guides/zsqm6sg>, доступно дана 08.12.2018.

⁵ Исто.

⁶ Игре на Бојишту: Како је Први свјетски рат примијенио спорт, <https://mojtv.hr/film/39006/igre-na-bojistu-kako-je-prvi-svjetski-rat-promijenio-sport.aspx>, доступно дана 06.12.2018.

јако мали број људи и то су углавном били добро ситуирани градски омладинци, којима су животни стил, те могућност да путују, дали подстрек за бављење спортом. Са друге стране, сиромашни сељаци, који су чинили велики дио становништва, о спорту нису пуно знали⁷. Заједнички живот са савезницима на фронту и размјена културних образаца која је улиједила, одиграли су значајну улогу у њиховом упознавању са спортом. Многобројни сељаци-војници су први пут на фронтима видјели фудбалску утакмицу, те и сами заиграли. Британски обичаји да се између војних јединица организују редовна спортска такмичења, условили су да сви њихови савезници заинтересују за спорт, те да га и сами пробају.

Французи, код којих је прије рата бициклизам био најпопуларнији спорт, уче нове спортове од Британаца. Спортска активност је била високо концентрисана у Паризу и великим градовима прије рата, међутим рурални дијелови нису имали пуно додира са спортом. Између 1914. и 1918. године у близини британских војних логора примјетно је ширење фудбала али и других спортова међу француским становништвом⁸. У континенталној Европи, због Првог свјетског рата, најистакнутије питање није било да ли је гимнастика или спорт прави начин за вјежбање. Умјесто тога, за њемачки народ главно питање је било припремање младића за војну службу. Већина програма за вјежбање укључује елементе и гимнастике и спорта⁹. Популарни су фудбал, тркачке дисциплине али и бициклизам и пливање.

На почетку рата, док још мржња није узела маха између зараћених страна, десио се догађај који се и данас често спомиње. Договорено је Божићно примирје 1914. године а за то

---

⁷ Д. Зец, Ф. Баљкас, М. Пауновић, нав. дј., стр. 8.

⁸ Sport in France during the First World War, <https://www.american-remembrance.com/belleau-remembrance-museum/exhibitions-2015/1-sport-during-the-great-war/>, доступно дана 06.12.2018.

⁹ Ideologies of sport, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/ideologies_of_sport?fbclid=IwAR2ce_dbNTWlsDCXkp1dGGBJghTpcEukYy020Y2WBosiy2U0GvY5QlbLOqU, доступно дана 06.12.2018.

вријеме је одиграна фудбалска утакмица између британских и њемачких војника. О игрању фудбала између зараћених страна за вријеме Божићног примирја написане су студије и поглавља у књигама о овом догађају. Поводом овог догађаја направљени су бројни споменици¹⁰, а стогодишњица Божићног примирја је обиљежена и у Уједињеним нацијама, на највишем нивоу, уз учешће Генералног секретара Бан Ки Муна. Ритуални дио обиљежавања је имао фудбалски карактер у такмичењу британских и њемачких дипломата у Уједињеним нацијама, а судија је био Бан Ки Мун, који је извео и почетни ударац. Енглески фудбалски савез покренуо је 2014. пројекат „Ногомет се присјећа“, који је трајао до 2018. године¹¹. У склопу пројекта, фудбалске институције су едуковале ученике и младе фудбалере о историјском догађају, а играо се и међународни турнир поводом Божићног примирја.

Спортски контакти током рата имали су велики утицај на упознавање са спортом војника мањих држава, код којих је култура спорта заостајала за земљама попут Британије или Француске. Војска Краљевине Србије која се опорављала на Крфу након албанске голготе, могла је боље да се упозна са навикама које су одликовале Британце и Французе, посебно са њиховим уживањем у спортским активностима.

Током опоравка српске војске уведена је пракса да се, ради што боље рехабилитације, упражњавају различити облици спорта и гимнастичких вјежби¹². Војници су морали и по неколико пута недељно да пливају у мору, да вјежбају гимнастику и да изводе физичке вјежбе са различитим помагалима. Иако им је ова пракса у почетку била страна, Срби су се врло брзо на њу привикли. Имали су прилику и да присуствују спортским приредбама. Писац Стеван Јаковље-

¹⁰ Најважнија утакмица у историји: Због ње су Немци и Енглези прекинули рат, <https://www.telegraf.rs/sport/fudbal/1921608-bozic-1914-zapadni-front-prica-o-primirju-u-6-slika-koje-prikazuju-svu-besmislenost-rata-foto>, доступно дана 12.12.2018.

¹¹ Примирје на Бадњак 1914. <https://www.index.hr/sport/clanak/primirje-na-badnjak-1914-dan-kad-je-nogomet-pobijedio-rat/1015720.aspx>, доступно дана 12.12.2018.

¹² Д. Зеџ, Ф. Баљкас, М. Пауновић, нав. дј., стр. 86.

вић у свом роману „Српска трилогија“ на веома занимљив начин описује утиске српских војника који су посматрали рагби меч између британских и француских морнара: „С друге стране допире бесомучна, јер је данас утакмица између британских и француских морнара у рагбију¹³. Противници се бесомучно даве, потмуло ударају, заплићу и по десетак их се ваља на гомили, док околна маса урла. Група војника посматра побјеснеле играче и тад ће један рећи: Ја, оца им њиног, даве се к`о ми са Бугарима. Вала, да су прешли Албанију, то им не би пало на памет.“ На српском селу, које је давало највећи број војника, спорт је био готово непознат феномен. Али, евидентно је да је у периоду у ком су Срби били окружени савезницима у Солуну и на Крфу, спорт боље упознат а фудбал постао једна од омиљених разонода у слободно вријеме.

Са друге стране, Шкотска се спомиње као колијевка српског рагбија¹⁴. Наиме, по угледу на Француску и Велика Британија је примила ученике избјеглице на школовање 1916. године. Дио њих је боравио на просторима Шкотске. Ученици су остали упамћени по одличним оцјенама у настави али и по учешћу у спортском животу школе, прије свега у рагбију. Своју љубав према новим навикама понијели су са собом у ослобођену Србију.

Занимљиво је споменути и укључивање жена у спорт у Великој Британији, у вријеме рата¹⁵. Наиме, током рата су сва спортска такмичења била прекинута. Велики број жена је у то вријеме учествовао у производњи муниције и друге војне опреме. У слободно вријеме почеле су играти фудбал, и ускоро су основани први фудбалски клубови и систем такмичења. Да то није било наивно такмичење, показују подаци да је на утакмицама било присутно и по 10 000 гледалаца. По завршетку рата и повратку војника, женски фудбал је укинут, али је добио нове сљедбенике који су пратили овај спорт.

¹³ Исто, стр. 88.

¹⁴ Исто, стр. 170.

¹⁵ Women's Football during the First World War, <http://www.eastsussexww1.org.uk/womens-football-during-the-first-world-war/>, доступно 05.12.2018.

Људи су упознавали спорт чак и у логорима¹⁶. Логори у Њемачкој још увијек нису били „фабрике смрти“ као што ће постати касније у Другом свјетском рату. У појединим њемачким логорима је омогућено да имају аутономан културни живот, а у склопу тога и да се баве спортом. Бављење спортом је чак било и пожељно јер је заокупљивало пажњу заробљеника који су мање мислили о тешком стању у којем се налазе и покушају бијега. Спорт је једна активност које је чувала физичко и ментално здравље заробљеника. Од спортичких мечева, скоро сви спортови су након кратког времена добили и своје организације. Тако су били Фудбалски савез, Крикет савез, Савез тениса на трави, а организовани су клубови за рагби, хокеј, бокс и голф. Пред битније утакмице израђивани су плакати и програми, док је на неким утакмицама понекад присуствовало и више од 1000 људи.

Закључак

Тачно је да су Олимпијске игре и одређени догађаји утицали на убрзани успон и ширење спорта. Али, у предратном времену, организованим спортом се и даље бавио мали број људи. Сиромашни сељаци, који су чинили велики дио становништва већине држава у то вријеме, учествовали су у народним играма и такмичењима, специфичним за одређена подручја. Али о организованом спорту нису знали много.

Циљ овог рада је био да се испита да ли су спортски контакти за вријеме Првог свјетског рата могли имати утицај на упознавање људи са спортом и његов последицајни успон. Прегледом доступне литературе можемо констатовати да је живот савезничке војске на фронтима омогућио међусобно упознавање културних образаца и навика. Као последицу имамо и упознавање са спортом. Многобројни војници-сељаци су први пут видјели једну фудбалску или рагби утакмицу, те су имали прилику да и сами учествују. Спорт

¹⁶ Sport u nemačkim logorima, <http://www.rts.rs/page/sport/sr/story/129/ostali-sportovi/1556711/sport-u-nemackim-logorima.html>, доступно 06.12.2018.

се током рата користио као побољшање физичке спремности војника и новајлија. Кроз спорт се развијао тимски рад, одржавала дисциплина али и морал војника. Често је попуњавао слободно вријеме и био вид забаве и растерећења у тешким ратним условима. Можемо закључити да су контакти имали одређени значај на послеријатни развој спорта, те да су војници по повратку у своје земље са собом понијели стечене навике у спорту. На тај начин је омогућен бржи успон спорта након Првог свјетског рата. Олимпијске игре се настављају одржавати, а обнављају се и оснивају бројне међународне спортске организације које спроводе такмичења на свјетском и континенталном нивоу. Тако се шири утицај на све континенте, што је почело да доноси увећање базе навијача и већи профит, а све то доводи до тога да имамо феномен глобалног спорта такав какав је данас.

ЛИТЕРАТУРА

- Зец, Д., Баљкас, Ф., Пауновић, М. (2015). *Српско- Британички спортски контакти у време Првог светског рата*. Београд: Центар за спортско наслеђе Југоисточне Европе.
- Илић, С. (1994). *Историја физичке културе – нови век и савремено доба*. Београд: Факултет физичке културе Универзитета у Београду.
- Митрић, А. (2013). Дипломски рад: *Економске димензије професионалног спорта у савременом друштву*, Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду.
- How did Britain think football could help win WW1? <http://www.bbc.co.uk/guides/zsqm6sg>, доступно дана 08.12.2018.
- Игре на Бојишту: Како је Први свјетски рат примијенио спорт, <https://mojtv.hr/film/39006/igre-na-bojistu-kako-je-prvi-svjetski-rat-promijenio-sport.aspx>, доступно дана 06.12.2018.
- Sport in France during the First World War, <https://www.american-remembrance.com/belleau-remembrance-museum/exhibitions-2015/1-sport-during-the-great-war/>, доступно дана 06.12.2018.
- Ideologies of sport, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/ideologies_of_sport?fbclid=IwAR2ce_dbNTWlsDCXkp1dGGBJghTpcEukYy020Y2WBosiy2U0GvY5QlbLQqU, доступно дана 06.12.2018.
- Women's Football during the First World War, <http://www.eastsussexww1.org.uk/womens-football-during-the-first-world-war/>, доступно 05.12.2018.
- Sport u nemačkim logorim, <http://www.rts.rs/page/sport/sr/story/129/ostali-sportovi/1556711/sport-u-nemackim-logorima.html>, доступно 06.12.2018.
- Примирје на Бадњак 1914. <https://www.index.hr/sport/clanak/primirje-na-badnjak-1914-dan-kad-je-nogomet-pobijedio-rat/1015720.aspx>, доступно дана 12.12.2018.

Најважнија утакмица у историји: Због ње су Немци и Енглези прекинули рат, <https://www.telegraf.rs/sport/fudbal/1921608-bozic-1914-zapadni-front-prica-o-primirju-u-6-slika-koje-prikazuju-svu-besmislenost-rata-foto>, доступно дана 12.12.2018.

Globalisation of sport: role of World War I

Aleksandar Pajkic

Dorian Sports and Recreation Centre

apajkic91@gmail.com

Abstract

The establishment of international sports federations, which began at the end of the 19th century, conditioned the creation and harmonization of unique international rules of a certain sport, organization of European and world competitions and further development and expansion of sports in the world, which has gradually led to globalization of sports. The reestablishment of the Olympic Games in 1896 contributed to the development of organized sport in many countries of the world. The Olympic Games in Berlin were suspended due to World War I. Although the war led to stagnation in organized sport, as in most other areas, the question arises as to whether sport contacts between nations during the war contributed in a certain way to the expansion of sport and its further globalization after the war?

Keywords: *sport, globalization, World War I, international sport contacts*